

मध्यक्षेत्रीय बाजुरेली स्थानीय बोली र स्तरीय नेपाली भाषा बिचको
व्यतिरेकी विश्लेषण

शोधार्थी
शेर बहादुर दानी

दोस्रो वर्षको परीक्षा अनुक्रमाङ्क : ४६४०१८९/२०७०

त्रि.वि. दर्ता नं. ९-२-६१०-९४-२००६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग,
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८
पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत
शोध पत्र

सुदूरपश्चिमाञ्चल क्याम्पस
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
धनगढी, कैलाली

२०७२

सुदूरपश्चिमाञ्चल क्याम्पस

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

धनगढी, कैलाली

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, सुदूरपश्चिमाञ्चल क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर (एम.एड.) दोस्रो वर्षको पाठ्यांशको नेपा.शि. ५९८ को प्रयोजनार्थ शोधार्थी शेरबहादुर दानीले मध्यक्षेत्रीय बाजुरेली स्थानीय बोलि र स्तरीय नेपाली भाषाबीचको व्यतिरेकी विश्लेषण शीर्षकमा तयार पार्नु भएको प्रस्तुत शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम/ पद	हस्ताक्षर
१.	कार्यक्रम संयोजक उप-प्रा. चेतराज भट्ट
३.	वाह्य परीक्षक प्रा. डा.
४.	शोध निर्देशक उप-प्रा. वासुदेव विस्ट

सुदूरपश्चिमाञ्चल क्याम्पस

सुदूरपश्चिमाञ्चल क्याम्पस

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

धनगढी, कैलाली

शोध निर्देशकको सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, सुदूरपश्चिमाञ्चल क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर (एम.एड.) दोस्रो वर्षको पाठ्यांशको नेपा.शि. ५९८ को प्रयोजनार्थ शोधार्थी शेरबहादुर दानीले मध्यक्षेत्रीय बाजुरेली स्थानीय बोली र स्तरीय नेपाली भाषाबीचको व्यतिरेकी विश्लेषण शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । मिहिनेतपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्र सम्बन्धित मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

शोध निर्देशक

उप-प्रा. वासुदेव बिष्ट

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

सुदूरपश्चिमाञ्चल क्याम्पस

धनगढी, कैलाली

सन् ५ फेब्रुअरी २०१६

कृतज्ञता ज्ञापन

मध्यक्षेत्रीय बाजुरेली स्थानीय बोलि र स्तरीय नेपाली भाषाबीचको व्यतिरेकी विश्लेषण शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षण विभाग अन्तर्गत नेपाली भाषा पाठ्यक्रम स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको कोड नं. ५९८ पत्रको पाठ्याङ्कको आवश्यकता पूर्तिका लागि तयार पारिएको हो ।

मेरो शोधकार्यको शीर्षक चयन, सामग्री निर्माण लगायतका कार्यमा अन्योलग्रस्त परिस्थितिमा समेत आवश्यक पथप्रदर्शन तथा अमूल्य सल्लाह र सुभाव प्रदान गर्नुहुने शोध निर्देशक आदरणीय श्रदेय गुरु उप-प्रा. वासुदेव बिष्ट ज्युप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यसैगरी अनेकौं व्यस्तताका बावजूद पनि आफ्नो अमूल्य समय दिई शोधपत्रको प्रारम्भदेखि हालसम्म उत्साहवर्द्धक प्रेरणा, कुशल निर्देशन तथा महत्वपूर्ण सुझाव दिनुहुने सु.प. क्यापसका पूर्व सहायक क्याम्पस प्रमुख एवम् अनुसन्धान समितिका अध्यक्ष श्रदेय गुरु लक्ष्मण दत्त भट्ट आदरणीय गुरु सहायक क्याम्पस प्रमुख तथा एम.एड. कार्यक्रम संयोजक सह-प्रा. चेताराज भट्ट, नेपाली भाषा शिक्षा विभागका विभागीय प्रमुख बेदप्रसाद जोशी उप-प्रा. दुर्गाप्रसाद जोशी प्रा.डा. देवेन्द्र भट्ट खगेन्द्रप्रसाद ओझा लगायत सम्पूर्ण क्यापस परिवारका श्रदेय गुरुजन प्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

यसै गरी शोधपत्र तयार गर्दा आवश्यक रूपमा सहयोग पुऱ्याई प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने श्री ने.रा.मा.वि. जडाङ्गा बाजुराका वि.व्य.स. अध्यक्ष श्री पदम बडुवाल प्र.अ. श्री यम शर्मा आचार्य, सहायक अध्यापक हेमराज उपाध्याय, पदमबहादुर दानी, चक्रबहादुर शाही विर्खराज उपाध्याय, दलबहादुर बडुवाल, जलुदेवी जोशी जंगबहादुर बडुवाल तुलाराम खत्री उद्धव नाथ लगायत अन्य सहकर्मी साथीहरुप्रति पनि विशेष आभार व्यक्त गर्दछु । त्यसैगरी श्री ने.रा.नि.मा.वि. कोर्ध बाजुराका वि.व्य.स. अध्यक्ष श्री धन बहादुर थापा प्र.अ. श्री भानुभक्त गिरी, सहायक अध्यापक भक्त बहादुर बडुवाल, प्रकास थापा तुला बहादुर दानी, अंग बहादुर बडुवाल एवम् श्री ऐसादावी वचत तथा ऋण सहकारी संस्था (लि.) कोर्ध बाजुराका उपाध्यक्ष श्री बल बहादुर साउँद ऋण उप समिति सचिव धन बहादुर बडुवाल, व्यवस्थापक श्री बल बहादुर दानी लगायत सम्पूर्ण परिवारबाट प्राप्त सहयोगको सदासर्वदा ऋणी रहने छु । शोधकार्यको क्रममा सँगै हातेमालो गरी सहयोग गर्दै आउनुभएका एम. एड. तह नेपाली भाषा समूहका सम्पूर्ण साथीहरु लगायत मेरा शुभचिन्तक सबैजना धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । मलाई यस धर्तीमा जन्म दिई मेरो अध्ययन कार्यलाई यहाँसम्म पुऱ्याउन आर्थिक, समाजिक र मानसिक रूपले सहयोग गर्नुहुने पिता काशीदानी, माता परुदेवी दानी तथा मेरो अध्ययनका दौरानमा सदा प्रेरणा उत्साह र जाँगर भरिदिनु हुने आदरणीय दिदीहरु धौलीदेवी बडुवाल र पार्वती देवी बडुवाल र ज्वाईं भिम बहादुर थापा बहिनी मनिषादेवी थापा तथा भाईहरु देव बहादुर दानी र दिपक बहादुर दानी, श्री जब्बरे दानी, श्रीमती कमला देवी दानी र छोरी भरना कुमारी दानी प्रति म सदा नतमस्तक तथा ऋणी रहने छु । यो शोधपत्र तयार गर्दा प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने सम्पूर्णलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यो शोधपत्रलाई सुदूरपश्चिमाञ्चल क्याम्पस प्रस्तुत गर्दछु । धन्यवाद ।

फेब्रुअरी २६, २०१६

शोधकर्ता

शेरबहादुर दानी

सुदूरपश्चिमाञ्चल क्याम्पस

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

धनगढी, कैलाली

शोधसार

शोध शीर्षक: मध्यक्षेत्रीय वाजुरेली स्थानीय बोलि र स्तरीय नेपाली भाषावीचको व्यतिरेकी विश्लेषण

शोधार्थी: शेरबहादुर दानी

शोध निर्देशक: उपप्रा.वासुदेव विष्ट

क्याम्पस:- सुदुर पश्चिमाञ्चल क्याम्पस, धनगढी, कैलाली

शैक्षिक वर्ष: २०७२

पृष्ठ संख्या : ४८.

परिच्छेद : पाँच

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको विशिष्टीकरण विषय ने.पा.शि.२९८ को पाठ्यांशको उद्देश्य पुरा गर्ने प्रयोजका लागि तयार पारिएको हो ।

प्रस्तुत शोध पत्रको शीर्षक मध्यक्षेत्रीय वाजुरेली स्थानीय बोलि र स्तरीय नेपाली भाषावीचको व्यतिरेकी विश्लेषण रहेको छ । यस शोधलाई पाँच अध्यायमा विभाजन गरी अध्ययन गरिएको छ ।

शोध परिचय खण्डमा अध्ययनको पृष्ठभूमि, समस्याकथन, अध्ययनको उद्देश्य, र अनुसन्धान प्रश्न, अध्ययनको महत्व, अध्ययनको सीमा प्राविधिक तथा पारिभाषिक शब्दहरूको अर्थ रहेको छ । परिच्छेद दुईमा पूर्वकार्यको समीक्षा र धारणात्मक संरचना परिच्छेद तिनमा अध्ययन विधि र तरिका तथा चारमा नतिजाको व्याख्या र विश्लेषण तथा परिच्छेद पाँचमा निष्कर्ष र सुझाव रहेको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रमा वाजुरेली स्थानीय बोलि र मानक नेपाली भाषा वीच व्याकरणिक कोटिका आधारमा व्यतिरेकी विश्लेषण गरिएको छ । व्याकरणिक अर्थको अभिव्यक्ति दिने शब्दहरूलाई व्याकरणिक कोटि भनिन्छ । व्याकरणिक कोटिहरूले शब्दलाई रूप दिन्छन् र वाक्यमा प्रयोग हुन योग्य तुल्याउँछन् । प्रत्येक भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूबाट नै शब्दहरूबीच रहेको अन्तर सम्बन्ध र शब्दहरूका वाक्यात्मक कार्यहरूको बोध हुन्छ । यिनै व्याकरणात्मक कोटिहरू लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, ध्रुवीयता र कारकका आधारमा मध्यक्षेत्रीय वाजुरेली स्थानीय बोलि र स्तरीय नेपाली भाषावीचको व्यतिरेकी विश्लेषण गरिएको छ ।

मानक नेपालीमा एवचनमा छोर्रो हुन्छ भने बहुवचनमा 'हरू' प्रत्यय लागेर छोर्राहरू हुन्छ, त्यस्तै वाजुरेली उपभाषिकामा पनि सोही नियम लागु भएको पाइन्छ । पुरुषका आधारमा सर्वनामको

तालिका सूची

क्र.सं.	शीर्षक	पेज नं.
तालिका १ :	नेपाली भाषा र भाषिक भेद	११
तालिका २ :	शब्दरूपायनगत अध्ययन	१६
तालिका ३ :	शब्द तहमा	२४
तालिका ४ :	वाक्य तहमा	२५
तालिका ५ :	वचन	२६
तालिका ६ :	पुरुष	२७
तालिका ७ :	भूतकाल	२८
तालिका ८ :	वर्तमान काल	२९
तालिका ९ :	भविष्यत् काल	२९
तालिका १० :	भूतकाल	३०
तालिका ११ :	सामान्य वर्तमानकाल	३१
तालिका १२ :	सामान्य भविष्यत् काल	३२
तालिका १३ :	वाजुरेली उपभाषिकाका सामान्य पक्ष सूचक	३३
तालिका १४ :	अपूर्ण भूतकाल	३४
तालिका १५ :	अपूर्ण वर्तमान काल	३५
तालिका १६ :	अपूर्ण भविष्यत् काल	३५
तालिका १७ :	नेपाली भाषाका अपूर्ण पक्षगत सूचक	३६
तालिका १८ :	पूर्ण भूतकाल	३७
तालिका १९ :	पूर्ण वर्तमान काल	३७
तालिका २० :	पूर्ण भविष्यत् काल	३८
तालिका २१ :	नेपाली भाषाका पूर्ण पक्षका कालगत सूचक	३९
तालिका २२ :	अभ्यस्त पक्ष	४०
तालिका २३ :	अज्ञात पक्ष	४०
तालिका २४ :	नेपाली भाषाका अज्ञात र अभ्यस्त पक्षका सूचक	४१

तालिका २५: समान्यार्थ	४२
तालिका २६ : आज्ञार्थक	४२
तालिका २७ : इच्छार्थक	४३
तालिका :२८ सम्भावनार्थक	४४
तालिका २९ संकेतार्थक	४४
तालिका ३० : कर्तृवाच्य	४५
तालिका ३१ : कर्म वाच्य	४६
तालिका ३२ : भाववाच्य	४६
तालिका ३३ : अकरण	४६
तालिका ३४ : युगल अकरण	४६

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

सङ्क्षिप्तरूप	पूर्णरूप
उप.प्रा.	: उप प्राध्यापक
उमावि	: उच्च माध्यमिक विद्यालय
एम.एड.	: मास्टर अफ एजुकेशन
वि.एड्	: व्याचुलर अफ ऐजुकेशन
सु.प.	: सुदुर पश्चिमाञ्चल
ते.स.	: तेस्रो संस्करण
गा.वि.स.	: गाउँ विकास समिति
एफ.एम.	: फ्रिक्वेन्सी मोडिटेरेशन
क्र.सं.	: क्रम सङ्ख्या
चौ.सं.	: चौथो संस्करण
डा.	: डाक्टर
प्र.अं.	: प्रधान अध्यापक
दो.सं.	: दोस्रो संस्करण
नं.	: नम्बर
नेपा.शि.	: नेपाली शिक्षा
प्रा .वि	: प्राथमिक विद्यालय
प्र.सं.	: प्रथम संस्करण
मा.वि	: माध्यमिक विद्यालय
प्रा.	: प्राध्यापक
भू.पु	: भूतपूर्व
पृ.स.	: पृष्ठ सङ्ख्या
वि.सं.	: विक्रम सम्वत्
शो.प.	: शोध पत्र
त्रि.वि.	: त्रिभुवन विश्वविद्यालय